

på hovedet skal have stødt peberrod og småhakkede nældeblade i drikken (56).

Hvis en ung pige urinerer, når hun lugter røgen af brandt peberrod eller bukkeblad, er hun ikke længere mør (Jylland; 57).

Lægger man peberrod, løvstikke m.m. i en skov, vil de vilde dyr nærme sig jægeren på skudhold (58).

LITTERATUR: (1) 343 54,80,125,165,168; (2) 343 273; (3) 841 1577,91,225; (4) 72 1945,49; 328f 2,59; 398 1806,606; 186 38; (5) 488o 188 jf. 183; (6) 217 1807,24; (7) 488o 231; (8) 107 1955 jf. 549 107; 477b 56 (Ærø); (9) 634 12680; (10) 186 16; (11) 412 73 jf. 485 1816,57; (12) 488o 209; (13) 258 1943,13; (14) 880 1811,145f; (15) 327 5; (16) 408 52; 748 93 (Himmerl.); (17) 408 34 jf. 398 1806,606f; (18) 978 8/8 1959; (19) 159 1922,160; (20) 488o 158f,201; (21) 273 174; 161 1906/23: 1022; (22) 398 1806,606f; (23) 408 50 sml. 328f 2,243; (24) 186 22; 408 23; (25) 408 28; (26) 488g 5,1902,53; (27) 488o 138f; (28) 485 1816,61f; 512 1900,571; (29) 328b 1925,160; (30) 858 47; (31) 32 56; 760 530; (32) 116 7/5 1944; (33) 161 1906/23: 2493; 107 1948; (34) 328f 2,19; (35) 32 56; (36) 409 nr. 42,1892; (37) 488i 6,1,77; 328f 2, 100; 83 206 (1841); (38) 328f 1,178,201; (39) 488o 267; (40) 485 2,1819,18; (41) 282 8 (1852); 186 20; (42) 634 15760; (43) 455 20/2 1954; (44) 408 11,49f, 69; (45) 343 273; (46) 77 1795,65; 858 1799,46f,57; 57b 2,1806,710 (Loll.); 57c 1,1808,160,408 og 3,1812, 86,242 (Jyll.); (47) 57 1,1803,382 (Sjæll.), 57b 2,1806, 519 (Tåsinge) og 57c 2,1810,495f (Vends.); 32 56; 451b 98; 936 3,1836,62; 409 1881-82,338 (SSjæll.); 830 7,1887,41; 339 127 (Tåsinge) og 760 506; (48) 760 506; (49) 485 1816,67; (50) 83 115,175,136,188; (51) 929 136; (52) 924 1,88; (53) 161 1906/23: 3341; (54) 964 8/4 1948; (55) 477b 57; 634 12007 (for »bråd»); (56) 675 7,1806,311; (57) 794 4,1872-73 158; 488i 6,1,254; (58) 328f 2,101f.

ANDEN ANVENDELSE

Roden lagt ved elfenben rødt af ælde gör det efter hvidt (o. 1300; 1). Man lagde store peberrodblade over nykærnet smør for at holde det frisk undervejs til Thisted (Hillerslev sogn o. 1880; 2). På Anholt skal man i 1700-t have drukket en te af bladene (3), i MJylland blev roden tygget som erstatning for skrætobak (4). Biodynamisk jordbrug sprøjter for svamp i frugtræer med et udtræk i kogende vand (5).

LITTERATUR: (1) 343 168; (2) 379 1932,334; (3) 488g 3,36(1760); 228e 2,795; (4) 634 14685; (5) 912 nr. 2,1962.

Gæslingebolomst, *Erophila verna*

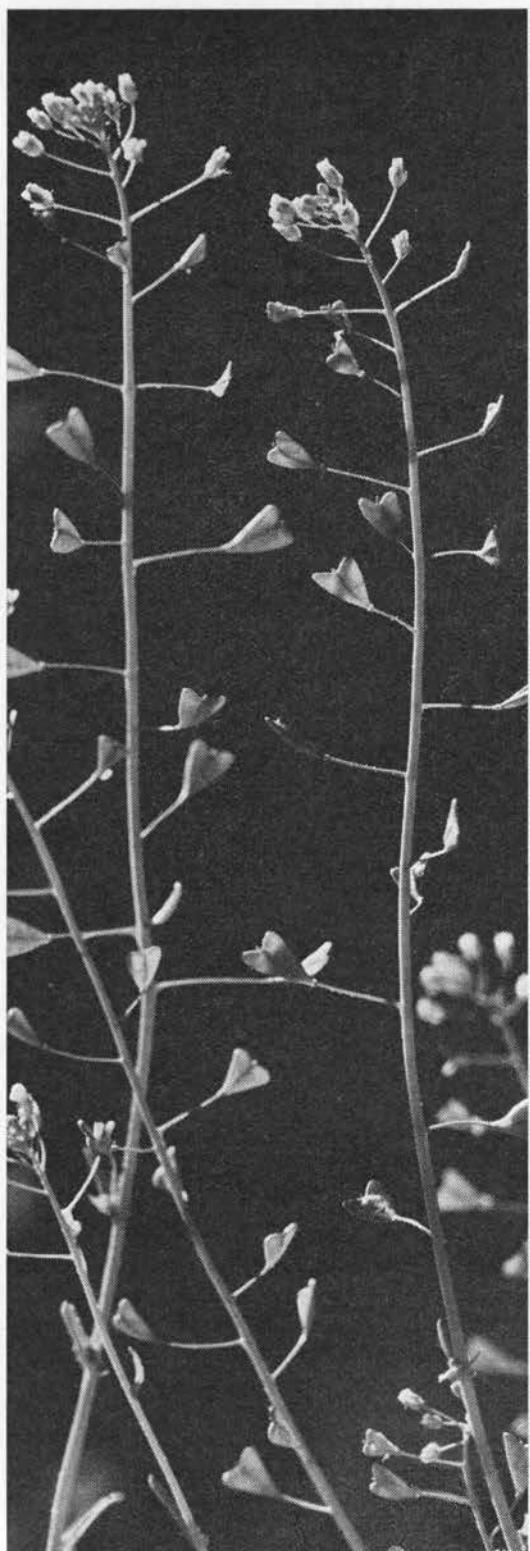
En lav og spæd vækst med rosetstillede blade og i marts-april små hvide blomster på 3-15 cm høje stængler. Meget almindelig på tørre marker, diger, ved veje etc.

Navnet kendes fra 1648, det har nedsættende og i forhold til *gåseblomme*, -*blomst* 1648-1821 nærmest diminutiv betydning; *kattebyldeurt* 1648 og *negleurt* 1667-1821, anvendt mod små bylder ved neglerødderne (1); *hungerblomst* 1793ff; SSlesvig, jf. nedennævnte varsler; *griffel-løs* 1793-1804, navnet konstrueret, skulpen har blivende griffel; *rublomst* 1834 fra norsk ru = løs uld, dog snarere oprindelig rugblomst, jf. *ruglus* Vardeegen; *mug* eller *mok* Jylland også om andre lave og tætstillede korsblomster, der næsten kvalte den unge rug. *Fårebud* Anholt, Fyn, omdannet til *fåreben* – gror ofte, hvor får græsser jf. *lammets hvedebrød* Røsnæs; *ørebud* Sejerø efter vokststedet ør = sandet eller stenet overdrev ved havet; *arme karle* SVJylland (2) skyldtes høstvarsel:

Kom gæslingebolomsterne tidligt og talrigt frem, mente bønderne, at de det år kun fik lidt græs (MJylland; 3); hvor planten groede, kunne hveden ikke trives (4), viste den sig i mængde i rugen, var det et dårligt tegn – fordi den ikke kunne dække selv et så lavt ukrudt – og høsten blev lille, mens høje *fåreben* gav et godt høstår (Fyn; 5).

Det er gæslingebolomster, der i de første forårsdage klæder de nøgne diger, de sandede marker og de øde grusgrave, og de fine hvide blomster er en hilsen til disse øde egne, at heller ikke de er glemt ved forårets fest *Jens K. Jørgensen* og *K. Hee Andersen* (6). Mønningtørvene på tagrygningen ... kunne være helt hvide af bolmstrende gæslingebolomster på visse steder ... det var yndigt mod den blå himmel at se de tætte hvide i forårvinden dirrende skarer af gæslingebolomst. – Det, der stærkest prægede sig i mit sind, var de ganske tætte beovnsninger af gæslingebolomster, hvis hvidhed stod som en fin sky mod den stærkt blå forårshimmel, og så stod disse fine tætblomstrede stængler og dirrede i luftningen, der strøg hen over tagrygningen ... de tætte hvide blomsterklynger deroppe ... virkede derfor så mægtigt dragende. Det syn kan jeg aldrig glemme. C. Raunkiær om vestjysk hedegård i 1860'erne (7).

LITTERATUR: (1) 697 103; (2) 689 1,499,554f; 328e 122; (3) 77 1795,61; (4) 516 5,1816,148; (5) 830 12,

Hyrdetaske. (EH).

1889,27 og 8,1887,38,98; 239 1894,109; (6) 462 23;
(7) 754e 32,107.

Hyrdetaske, *Capsella bursa-pastoris*

bliver 15-30 cm høj, har talrige rodblade og få pilformet omfattende stængelblade, halvskærme af små hvide blomster og klaser af trekantede skulper. Meget almindelig på dyrket jord og ruderater.

Hyrdetaske begyndelsen af 1500-t. ff (hørde taske) af det latinske artsnavn *bursa-pastoris* : skulperne minder om en taske eller pung. *Blodurt* 1533 efter anvendelse som lægeplante, og *hønsegræs* 1533; *taskeurt* 1534-1867 og *pungurt* 1546-1867. *Skrade, skralle, skratte* 1648-1848 er lydord brugt også om andre planter med raslende frø i modne frøgemmer. *Pengeurt* 1721ff, Sjælland og *pengetaske* 1863, jf. *Pengeurt* s. 269; *præstefikke* (= -lomme) Angel, *præstetaske* og *jordemortaske* NVFyn, *Davids-taske* Langeland jf. bibelhistorien om hyrden David; *Vorherres gryn* Amager, *grynblostm* og *fedtebrød* ved København, *dagligbrød* Himmerland – spises undertiden af børn, anvendes også som salatplante. *Fiskeben* Ribe skyldes sammen-ligning, når stængel med mange frugtstilke står bladløs; *hvid agerkål* SSjælland, Falster, Lol-land. – Færøerne: *hjartaarvi* 'hjertearve'.

LITTERATUR: 689 1,264-66; 107; 947 8,1928,83.

LÆGEMIDLER

Plantens saft, vin- eller vanddekokt af de tørre og knuste rødder drikkes mod blodspytnings (1533; 1).

Simon Paulli 1648,184: saften køler og tørrer, stiller blødning fra næsen, lungerne, livmoderen og anus, det skal endog være nok at holde planten i hånden, til den er varm, eller lægge roden under tungen; spytter man blod, lægges planten under fodsålerne; saften heldes i næsen eller afkog drikkes mod næseblod, samme mid-del mod for kraftig menstruation og livmoder-blødning; bruges til klyster for blodsot = dysenteri; almuen lægger de knuste blade, undertiden med salt, på små sår.

Henrik Smid 1546ff (2): stiller blødning ind- og udvortes – afkog i rødvin eller regnvand, som glødende stål blev slukket i, drikkes for »rød og hvid blodflod«, blodstyrting, blodig urin, for kraftig menstruation, læger indvortes sår, det gælder også destilleret vand af planten. Tampon vædet med saften stikkes i blødende næse, saften